

GRIP OP HET ONTWERPPROCES

Begeleiding bij curriculumontwerp in het mbo

overzicht van opbrengsten en conclusies
verkorte versie van praktijkonderzoek (Seppenwoolde, 2025)

Dit document geeft een overzicht van de belangrijkste opbrengsten en inzichten van het onderzoek *Grip op het ontwerpproces: Begeleiding bij curriculumontwerp in het mbo* (Seppenwoolde, 2025).

Inleiding

Opleidingsteams in het mbo staan voor de uitdaging om hun curriculum voortdurend af te stemmen op landelijk onderwijsbeleid, innovaties in het werkveld én veranderende leer- en ontwikkelbehoeften van studenten. Zowel herziening van een KD als veranderingen in kaders en context of toekomstbestendigheid, vormen aanleiding voor een curriculumontwerpproces. In dit praktijkonderzoek, uitgevoerd bij Landstede MBO, Raalte is onderzocht wat opleidingsteams ondersteunt tijdens een curriculumontwerpproces. Aanleiding hiervoor was de constatering dat sommige opleidingsteams moeite ervaren met het zelfstandig doorlopen van curriculumontwerpprocessen en hierbij ondersteuning nodig hebben.

Dit onderzoek richtte zich op de onderzoeksvraag:

“Wat ondersteunt het curriculumontwerpproces van opleidingsteams bij Landstede MBO, Raalte?”

Dit onderzoek is uitgevoerd in de periode juli 2024 tot en met februari 2025, in opdracht en afstemming met de schoolleiding.

Onderzoeksmethodiek en theoretisch kader

Het onderzoek is uitgevoerd met een kwalitatieve, exploratieve aanpak. Er zijn interviews gehouden met vijf ontwerpteams en twee focusgroepen georganiseerd: één met leden van ontwerpteams en één met onderwijskundigen. De analyse is uitgevoerd op basis van een coderingsschema, geïnspireerd op het theoretisch kader waarin curriculumontwerp, onderwijsinnovatie en begeleiding centraal staan.

Conclusie op basis van deelvraag 1: “Welk betekenisvolle momenten ervaren opleidingsteams tijdens het ontwerpproces?”

Belang van externe netwerken en voorbeelden: het betrekken van externe netwerkgroepen en het gebruik van formats en bestaande voorbeelden zijn van groot belang voor het succes van het ontwerpproces. Deze elementen bieden niet alleen kennis en structuur, maar ook inspiratie en een basis om op voort te bouwen.

Noodzaak van gezamenlijke analyse en visie: het in gezamenlijkheid bepalen van een visie en doelen tijdens de analysefase zijn essentieel voor een stevig fundament. Dit zorgt ervoor dat alle teamleden op dezelfde lijn zitten en bevordert een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Waarde van begeleiding en visuele werkvormen: zowel teamonafhankelijke begeleiders, evenals het gebruik van visuele werkvormen, zijn waardevol voor het faciliteren van dialoog, het concretiseren van ideeën en het bieden van overzicht en structuur.

Uitdagingen door gebrek aan sturing en tijdsdruk: een gebrek aan sturing en informatievoorziening, evenals tijdsdruk en dagelijkse prioriteiten, vormen grote belemmeringen. Dit leidt tot een late start van het ontwerpproces, onduidelijkheid over rollen en verantwoordelijkheden, en stress bij teamleden.

Invloed van samenwerking en teamdynamiek: samenwerking en afstemming binnen teams, vooral in de beginfase, zijn cruciaal voor het succes van het ontwerpproces. Teams die gezamenlijk optrekken, ervaren een sterker 'wij'-gevoel en gedeelde verantwoordelijkheid.

Rol van organisatorische ondersteuning: ondersteuning door teamleiders en de organisatie is van groot belang. Teams hebben behoefte aan vertrouwen, waardering, en facilitering om effectief aan onderwijsontwikkeling te kunnen werken.

Conclusie op basis van deelvraag 2 en 3: “Welke hulpvragen hebben teams tijdens een ontwerpproces (2) en hoe kunnen deze ondersteunt of beantwoordt worden (3)?”

Informatievoorziening en procesinzicht: er is behoefte aan proactieve sturing en duidelijke richtlijnen. Door duidelijke communicatie en het bieden van procesinzicht kan deze behoefte beantwoord worden. Het tijdig verschaffen van informatie, rolduiding en procesinzicht ondersteunen teams om beter voorbereid te zijn en effectief samen te werken.

Samenstellen ontwerpteams: er is behoefte om voorafgaand aan het ontwerpproces een ontwerpteam samen te stellen en hen handvatten te bieden in de vorm van tools en formats. Het aanreiken van tools en formats kan ontwerpteams ondersteunen in het bieden van houvast en structuur. Door bij de samenstelling van het

ontwerpteam rekening te houden met aanwezige expertise, diversiteit te benutten en taken te verdelen kan de behoefte beantwoord worden.

Belang van evaluaties en check op kwaliteit: teams uitten behoefte aan formele evaluaties, bij voorkeur begeleid, en een kwaliteitscheck tijdens het ontwerpproces. Een kwaliteitscheck helpt ontwerpteams om de kwaliteit van het onderwijsontwerp te waarborgen en te 'toetsen' of het ontwerp voldoet aan de wettelijke kaders. De behoefte kan beantwoord worden door het inbouwen van een kwaliteitscheck én vaste evaluatiemomenten na iedere fase van het ontwerpproces ondersteunt ontwerpteams om de voortgang van het proces te monitoren en waar nodig, bij te sturen.

Professionalisering en begeleiding: professionals uiten de behoefte om eigen expertise rondom curriculumontwerp te verstevigen. Door professionalisering niet te beperken tot het opdoen van inhoudelijke kennis maar professionals ook ondersteunen om de netwerken te benutten, kan de expertise van de professionals verrijkt worden. Daarnaast is er behoefte om tijdens het gehele ontwerpproces begeleid te worden. Deze behoefte kan beantwoord worden door verschillende vormen van begeleiding; zowel begeleiding op basis van expertise als procesbegeleiding dragen bij aan een gestructureerd, kwalitatief en effectief ontwerpproces.

Facilitering en ondersteuning: er is behoefte aan een vastgestelde facilitering en structurele ondersteuning gedurende het ontwerpproces. Een uniforme norm voor wat betreft het faciliteren van ontwerpteams ontbreekt. Door het bepalen van zo'n norm en het bieden van tijd en ruimte in gestructureerde tijdsblokken kan de ervaren werkdruk verlichten en de behoefte beantwoord worden. Zo'n uniforme norm draagt bij om curriculumontwerp te benaderen als een proces en kan dit minder als reguliere taak beschouwd worden. Als laatste draagt actieve betrokkenheid en ondersteuning van de teamleider bij aan het versterken van het ontwerpteam en het zichtbaar maken van ontwikkeling.

Conclusie op basis van de onderzoeksvraag: "Wat ondersteunt het curriculumontwerpproces van opleidingsteams bij Landstede MBO, Raalte?"

1. Tijdige informatievoorziening, rolduiding en procesinzicht ondersteunen teams voorafgaand aan het ontwerpproces. Organisatiebrede afspraken helpen om het proces los te koppelen van reguliere taakbelasting.
2. Tools en formats bieden houvast en structuur tijdens het ontwerpproces, zowel voor bewustwording van het proces als voor de opbouw van het curriculum.
3. Proactieve afstemming tussen ontwerpteam en opleidingsteam bevordert een gemeenschappelijk doel en gedeelde verantwoordelijkheid. Actieve participatie van het gehele opleidingsteam in de analysefase is essentieel voor kwaliteitsbesef.
4. Relevante expertise en kwaliteitschecks versterken de professionele rugzak van het individu en dragen bij aan de kwaliteit van het ontwerp. Werken in grote tijdsblokken en begeleiding door een procesbegeleider ondersteunen focus en voortgang.
5. Evaluaties, monitoring en bijsturing zijn ondersteunend voor het ontwerpproces. Actieve betrokkenheid van de teamleider draagt bij aan waardering en versterkt het team.
6. Meerdere niveaus van betrokkenheid zijn essentieel tijdens het ontwerpproces:
Microniveau: expertise, ervaring, agency en taakbelasting
Mesoniveau: diversiteit en taakverdeling binnen het team
Macroniveau: organisatiebrede afspraken en richtlijnen
Exoniveau: externe netwerken die vroegtijdige betrokkenheid bij KD-herziening mogelijk maken
7. Curriculumontwerp als project of proces benaderen (in plaats van als reguliere taak) ondersteunt het gehele ontwerpproces en maakt gerichte begeleiding mogelijk.

Inzichten en risico's

De bevindingen tonen aan dat teams gebaat zijn bij structuur, ondersteuning en ruimte om het curriculumontwerpproces professioneel te doorlopen. Wanneer deze randvoorwaarden ontbreken, ontstaan risico's zoals:

- Vertraging in implementatie van herzieningen
- Verminderde kwaliteit van het curriculum
- Demotivatatie en frustratie binnen teams
- Beperkte borging van onderwijsvernieuwing

Het is daarom van belang om curriculumontwikkeling niet als incidentele taak, maar als proces te benaderen.

Aanbevelingen

Op basis van het onderzoek worden de volgende generieke aanbevelingen gedaan:

1. Ontwikkel organisatiebrede kaders voor curriculumontwerp, inclusief normering van tijd, rolverdeling en ondersteuning.
2. Ontwikkel en implementeer visuele hulpmiddelen zoals een praatplaat en routekaart om teams inzicht en overzicht te bieden.
3. Stel ontwerpteams vroegtijdig samen en faciliteer hen met gestructureerde tijdsblokken en procesbegeleiding.
4. Investeer in professionalisering van teamleden op het gebied van curriculumontwerp, o.a. via trainingen, intervisie en netwerken.
5. Veranker kwaliteitschecks en evaluaties structureel in het ontwerpproces.
6. Stimuleer leiderschap en betrokkenheid van teamleiders bij het ontwerptraject.

Onderstaande aanbevelingen zijn toegespitst op het betreffende niveau van betrokkenheid tijdens het ontwerpproces:

Microniveau (individuele professional)

- Creëer en benut professionele ruimte (agency) om invloed uit te oefenen op het curriculumontwerp.

Mesoniveau (team)

- Stel ontwerpteams samen met een goede balans in ervaring en expertise.
- Faciliteer samenwerking in lange tijdsblokken.
- Stimuleer informele afstemming en spontane gesprekken.
- Betrek het gehele opleidingsteam in de analysefase
- Benut externe netwerken en ontwikkelgroepen als bron van inspiratie, expertise.

Macroniveau (t.a.v. organisatie)

- Ontwikkel organisatiebrede kaders en normen voor curriculumontwerp.
- Ontwikkel een professionaliseringsaanbod.
- Veranker curriculumevaluatie in de PDCA-cyclus.
- Overweeg het instellen van een curriculumcommissie of reviews.

Macroniveau (t.a.v. begeleiders van het ontwerpproces)

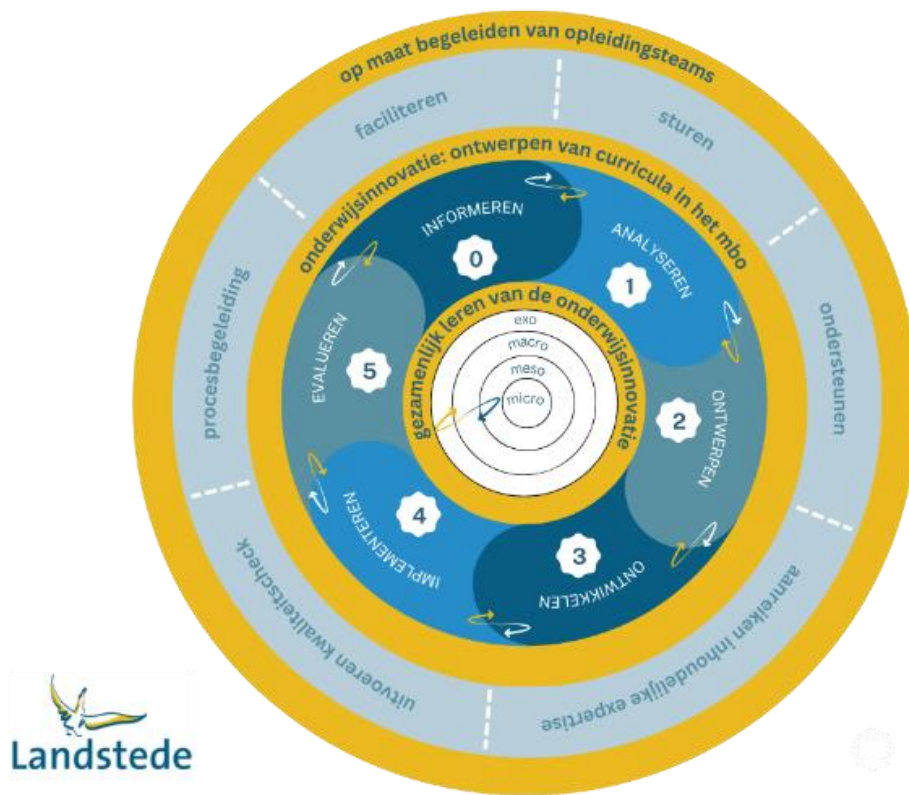
- Wijs per ontwerpteam een procesbegeleider aan.
- Visualiseer het proces met praatplaten en formats.
- Stimuleer curriculumbewustzijn via dialoog en evaluatieve tools.
- Benut het practoraat Docentprofessionalisering als kennisbron.

Macroniveau (t.a.v. leidinggevenden)

- Informeer teams tijdig over KD-herzieningen.
- Neem curriculumontwikkeling op in teamplannen en jaartaken.
- Zorg voor duidelijke rolverdeling en betrokkenheid bij het proces.
- Vier successen en toon waardering voor ontwikkelinspanningen.

Conceptueel model

Conceptueel model 'Begeleiding bij curriculumontwerp in het middelbaarberoepsonderwijs'

Opmerking. Gebaseerd op praktijkonderzoek (Seppenwoolde, 2025)

Toelichting op het conceptuele model

Het conceptuele model geeft inzicht in hoe opleidingsteams in het mbo begeleid kunnen worden bij het ontwerpen van onderwijs. Het model bestaat uit drie lagen die samen de samenhang tussen betrokkenheid, procesfasen en begeleiding zichtbaar maken.

Niveaus van betrokkenheid: in het hart van het model worden vier niveaus van betrokkenheid weergegeven: micro, meso, macro en exo. Deze niveaus laten zien dat onderwijsontwikkeling niet alleen binnen het team plaatsvindt, maar ook beïnvloed wordt door de bredere organisatie en externe netwerken.

Fasen van het ontwerpproces: de middelste laag beschrijft het ontwerpproces in zes fasen: een voorbereidende informerende fase waarin rollen en procesinzicht centraal staan, gevolgd door de fasen van analyseren, ontwerpen, ontwikkelen en implementeren & evalueren. Deze fasering helpt teams om gestructureerd en doelgericht te werken aan curriculumontwerp.

Begeleidingsvormen: de buitenste laag toont verschillende vormen van begeleiding die teams ondersteunen gedurende het ontwerpproces: faciliteren, ondersteunen, sturen, aanreiken van inhoudelijke expertise, uitvoeren kwaliteitscheck en procesbegeleiding. De begeleidingsvormen zijn niet arbitrair toegeschreven aan een rol of taak. Wie welke vorm van begeleiding op zich neemt dient per fase van het ontwerpproces afgestemd te worden.

Het model benadrukt dat effectieve begeleiding vraagt om maatwerk, afgestemd op het niveau van betrokkenheid en de fase waarin het team zich bevindt. Zo draagt het bij aan een duurzaam en gedragen ontwerp van onderwijs.

Tot slot

Dit onderzoek biedt waardevolle inzichten om curriculumontwerpprocessen binnen Landstede MBO te versterken en vormt daarmee een aanzet om teams te ondersteunen. Dank aan alle professionals die een bijdrage hebben geleverd tijdens dit onderzoek. Op basis van dit praktijkonderzoek is een praatplaat ontwikkeld welke dient als hulpmiddel bij de dialoog over het curriculumontwerpproces, zowel voor teams als begeleiders. De praatplaat kan hiermee een bijdrage leveren aan het vergroten van procesinzicht.

Indien gewenst, kan ik de uitgebreide rapportage en praatplaat toezenden, toelichten of meedenken over de wijze waarop inzichten en aanbevelingen geoperationaliseerd kunnen worden.

Petra Seppenwoolde – Wolbrink